vir ſi maior decem, & octo annis: niſi aperte appareat impotentia ad oculum, vt ſi habeat puer virilia amputata, vel careat vtroque teſticulo: tunc enim nulla temporis mora opus eſt ſecundum Anchar. *in cap. ex literis, numero 1. de frigid. & maliſic.* & eadem ratione, quando diſſolutio matrimonij petitur ob puellæ arctitudinem, nec conſtat ad oculum, eam eſſe talem, vt non ex ætate imbecilli conſurgat, non poteſt peti donec puella expleuerit 14. annum, in quo diximus competere ei pubertatem perfectam, vſque tunc namque ex imbecilli ætate peruenire poſsit præſumi, ſicut de puero ante plenam pubertatem prædiximus.

CAPITVLVM CXVIII.

De matrimonio contracto in articulo mortis an ſit validum.

SVMMARIVM.

1 Matrimonium contractum in mortis articulo an validum ſit? & numeris ſequentibus ampliatur, & declaratur: & an filij antea nati legitimentur, & excludant ſubſtitutum?

4 Actus, quando non eſt à parte rei contra iuſtitiam nec reſtituendi obligationem inducit, & nihil refert an bono vel malo animo fiat ad reſtitutionis obligationem producendam.

Filij naturales legitimati per ſubſequens matrimonium celebratum in articulo mortis an excludant ſubſtitutum, numero 3.

1 SIcut in mortis articulo poteſt contrahi matrimonium ſpirituale profitendo, *vt in cap. ſicut tenor de regul.* ita & carnale, quia validum eſt argumentum, à matrimonio ſpirituali ad carnale, vt late iure probat Euerar. *in ſua centuria leg. hoc eodem loco* à matrimonio ſpirituali, vt conſtat ex vſu Eccleſię, qui habet, vt in articulo mortis conſtitutus valde affectus erga concubinam, cui diu adhæſerat, illam ducat in vxorem, ne ſalus eius ſpiritualis deſperetur ob concubinæ affectum, & defectum propoſiti recidendi ab ea. Denique, quia potentia generandi adhuc perſeuerat, quamuis vſus illius futurus non ſit, ob impedimentum extrinſecum: accedit præterea, quia nec propoſitum non ſuſcipiendæ prolis nec debiti non reddendi irritat matrimonium, quando id in pactum non deducitur, *cap fin. de condit. appoſ.* vt conſtat in contrahente animo ingrediendi religionem ante conſummationem: & hæc in noſtris terminis eſt vera omnino ſententia, & vſu Eccleſiæ comprobata, & communiter à profeſſoribus vtriusq; Scholæ recepta, vt patet ex Thom. Sanchez *lib. 7. de matrimon. diſputatione 105. numero 3.* vbi reſpondet argumentis contrariis *numero 2.* oppoſitis.

2 Quinimo huiuſmodi matrimonium habet vim legitimandi prolem naturalem antea ſuſceptam, quia tex. *in cap. tanta, qui filij ſint legitimi*, generaliter & abſolute eam vim matrim. tribuit, quale eſt hoc, & ita in hanc ſententiam conueniunt omnes DD. dempto Bald. *in l. eam quam, num. 27. C. de fideicommiſſ.* eſtque certiſsima, vt plurimos congerens affirmat Sanch. *vbi ſupra, numero 5.* inter quos Tiraquel. *in l. ſi vnquam C. de reuoc. don. verbo ſuſceperit liberos, num. 73.* Cifuentes *in l. 12. Taur. dubio 9. numero 13.* & ibi Caſtill. *numero 25. Couar. in 4. Decretal. 2. parte, cap. 8. § 2. numero 10.* Anton. Cuchus *lib. 5. inſtit. mai, titulo 11. numero 138.* Andr. Gail. *lib. 2. Practic. obſeruat. cap. 141. numero 8.* Manuel. Rodrig. *in 1. tom. quæſt. Regul. quæſt. 13. art. 1.* & alios quamplures refert, ſed vltra eos addo hanc receptiorem ſententiam, & tenendam contra alios vt reſoluimus *in repetitione §. ſui numero 168. Inſtituta de hæred. qualit. & differentia.* & eam tenet Gregor. Lopez *in l. 1. in gloſſa, ſe caſa con ella, verſiculo etiam, tit. 13. partita 4.*

3 Quod procedit, quamuis in ætate decrepita conſtitutus tunc contrahat, vt cum aliis reſoluit Sanchez *vbi ſupra, numero 6.* Illa tamen quæſtio in propoſito difficillima eſt, an præd. legitimatio excludat ſubſtitutum vocatum ſub conditione, ſi inſtitutus absque liberis legitimis deceſſerit? & pro eius vera reſolutione duo caſus diſtinguendi ſunt. Primus eſt, quoties nulla alia præſumptio concurrit defraudandi ſubſtitutum, quam celebrari matrimonium in mortis articulo. Secundus vero caſus eſt: quando vere conſtat, animo defraudandi ſubſtitutum matrimonium eſſe celebratum: in priori caſu quamuis Angel. *in l. nuper, numero tertio, C. de natural. lib.* & alij quamplures DD. teneant præſumi matrimonium celebratum à conſtituto in mortis articulo in fraudem ſubſtituti, ac proinde filium ſic legitimatum non excludere ſubſtitutum, argumento *l. filiæ meæ ff. ſolut. mat.* & hanc opin. eſſe magis receptam, Menoch. *conſil. 226. numero 87. volumine tertio, & de præſumpt. lib. ſexto, præſumptione octaua, numero tertio*: contraria tamen ſententia, imo quod in præmiſſa ſpecie nulla alia fraudis ſuſpicione concurrenti, prolem ſic legitimatam ſuccedere excluſo ſubſtituto, verior, communis, & receptiſſima eſt, & tenenda in praxi, vt plurimis citatis reſoluimus vbi ſupra *in d. §. ſui, numero 169.* & nouiſſime poſt nos Thomas Sanchez *d. lib. ſeptimo de matrimonio, diſputatione 105. numero 7. & 8.*

In ſecundo vero caſu, quando vere conſtat animo fraudandi ſubſtitutum matrimonium celebratum fuiſſe à conſtituto in articulo mortis, veluti ſi hic ſuum animum expreſsiſſet, vel minatus fuiſſet ſubſtituto fore, vt matrimonium illud ad eius excluſionem contrahat, vel alias de hoc conſtaret, valeat legitimatio, ſed ſubſtitutus non excludatur, vt reſoluimus cum aliis *d. numero 169.* ſic intelligentes, & concordantes præd. duas opiniones contrarias: & eſt communis fere omnium ſententia ſecundum Sanchez *vbi ſupra, num. 9.* qui plurimos Authores huius Regni, & etiam exteros eam tenentes citat, necnon & plura eius fundamenta.

Nihilominus tamen ipſe Sanch. *ibidem, numero 10.* late nititur probare etiam in hoc ſecundo caſu, quod proles ſic legitimata excludat ſubſtitutum, eo quod non vere dicatur ſubſtitutum fraudare, qui vtitur ſuo iure, actumque mero iure permiſſum facit, vt ibi late probat, & quia mala intentio patris ineuntis matrimonium nocere non debeat filio ſic legitimato, cum ipſe nihil à patre conſequatur, ſed ex beneficio inſtituentis patrem, hæreditatem illam obtineat, qui noluit prolem legitimam hæreditate priuari.

4 Denique, quando actus à parte rei non eſt contra iuſtitiam, nec reſtituendi obligationem inducit, nihil refert bono, an malo animo fiat ad reſtitutionis obligationem producendam, vt late deducit Nauar. *lib. 3. de reſtitutione, cap. 5. in noua editione, dub. primo, num. 5. & ſequentibus,* & tandem Sanchez inquit, quod quamuis prior ſententia ſit valde probabilis, ſibi potius placet hæc poſterior, oppoſita in fauorem prolis contra ſubſtitutum ex ſupradictis & aliis rationibus, & quod eam amplectuntur Bald. *in Rubrica, C. de priuileg. dot. numero 2.* quem ego non inuenio in meo libro, Sarmiento *lib. primo Selectar. cap. ſexto, numero octauo, & numero vltimo, in fin.* & Menchac. *lib. 3, controuerſ. vſufrequent, cap. quarto, numero 5.* Ioan. Garcia *de nobilitate, gloſ. 21. numero 59. & in tractatu de hypotheca poſt contract. numero 14.* Spin. *in Specul. Teſtament. gloſſa 15. princip. numero 106.* Molin. Theolog. *primo tom. de Iuſtitia, & Iur. tractat. 2. diſputat. 172. ad fin.* & quamuis hæc opinio fortibus rationibus fulcitur, vereor tamen ne in praxi obtineri poſſit juxta eam, ſed potius juxta priorem in fauorem ſubſtituti, tanquam magis receptam, & communem fere omnium ſententiam, & valde probabilem, vt prædiximus.

CAPITVLVM CXIX.

De Hermaphrodito an matrim. contrahere poſſit, & in quo ſexu?

SVMMARIVM.

1 Hermaphroditus an & quando poſſit contrahere matrimonium, & quando peccet? & numeris ſequentibus.

2 Parochus an poſſit, & debeat intereſſe matrimonio Hermaphroditorum, & numeris ſequentibus.

1 PRo reſolutione huius quæſtionis obſeruandum eſt, Hermaphroditum virum, vel fœminam judicandum eſſe juxta ſexum in quo præualet, *l. quæritur 10. ff. de ſtatu homin.* ſi autem neuter ſexus præualet, ſed vterque eſt æqualis, tunc æque vir, ac fœmina judicandus eſt, quare poteſt tunc eligere ſexum, quo vti malit, vt docent Hoſtienſ. *in ſumma, titulo de teſtibus, §. quis poſſit eſſe teſtis, numero ſecundo, verſic. quid ſi vtriuſque* & alij, quos refert, & ſequitur Thom. Sanchez *de matrim. lib. 7. diſputatione 106. numero 1.* vbi quod debet juramento ſe aſtringere fore, vt in poſterum minime altero ſexu præter ſemel electum vtetur, & *numero 2* quis noſſe debeat vter ſexus præualeat, & quid in dubio cenſendum ſit: nunc ad rem.

Hermaphroditus, in quo alter ſexus præualet, poteſt matrimonium contrahere juxta ſexum illum præualentem: ideóque ſi fœmineus præualeat, poteſt viro nubere, ſi autem virilis, poteſt fœminam ducere in vxorem, ita tenet gloſſa *in c. ſi teſtes verbo ad teſtimonium 4. q. 3.* Angel. *in ſumma verbo Hermaphroditus, num. vlt.* Sylueſt. *eodem verbo in fin.* & Summa Tabien. & Armil. *in fin.* quos refert, & ſequitur Sanch. *vbi ſup. num. 4.* qui *num. 5.* ex hoc recte deducens eſſe irritum matrimonium ipſo jure juxta alium ſexum, & ſic minus præualentem contractum.

Quando vero vterque ſexus æqualis eſt, electio datur Hermaphrodito juxta alterutrum ſexum matrimonium contrahendi, vt cum aliis tenet, & probat Sanch. *vbi ſupra, numero 6.*

2 Vbi *numero 7.* quod parochus non debet intereſſe tali matrimonio donec Hermaphroditus coram judice Eccleſiaſtico proteſtetur, quo ſexu vti velit, quare conſulendus eſt prius judex Eccleſiaſticus, cuius eſt id diſcutere, & examinare, vt conſtet, qualiter matrimonio copulandus ſit, vt docet Maiol. *lib. 3. de irregul. cap. 25. num. 16* & Sanch. *d. num. 7.*

3 Qui *numero 8.* ideo probat, reum eſſe culpæ mortalis Hermaphroditum in quo vterque ſexus par eſt, ſi ſemel electo vno ſexu & juxta illum matrimonio contracto, viduus effectus juxta alterum ſexum matrimonio copuletur.

4 Quare parochus his nuptiis tanquam interdictis debet ſuam præſentiam negare, vt docet Maiol. *vbi ſupra,* & nos prædiximus quoq;, licet matrimonium ſit validum, quia jure naturæ non irritatur.

5 Quod ſi conſultis medicis res in æquilibrio eſſet, nec judicari poſſit vter ſexus præualeat, cenſendum eſt ſexum eſſe æqualem, ita Sanchez *vbi ſupra, numero nono.*

CAPITVLVM CXX.

De triennio cohabitationis coniugum experientia requiſita ad declarandum matrimonium irritum ratione impotentiæ, & de aliis in materia opportunis.

SVMMARIVM.

1 Diſſolutionis matrimonij materia eſt grauiſſima, & quid oporteat in ea circumſpicere judicem?

2 Signa impotentiæ tria ſunt, vt hic, & qualia ſint, numeris ſequentibus.

4 Triennium experientiæ copulæ ad diſſoluendum matrimonium, vel quando expectandum ſit, vel non? & numeris ſequentibus.

6 Signum euidens frigiditatis eſt quando ratione eius fuit vir ſeparatus ab alio matrimonio.

7 Triennium experientiæ copulæ in maleficiatis eſt neceſſarium.

8 Maleficij impedimento exiſtente inter coniuges vltra triennium, aſſignandum eſt etiam aliud tempus arbitrio judicis, indicto ſimul coniugibus, vt orationi vacent, & pœnitentiam agant, &c.

9 Triennium an ſit expectandum ad diſſolutionem matrimonij, quando ſunt ſigna dubia impotentiæ, & an deinde aliqua alia probatio requiratur.

10 Iuramentum ſeptimæ manus propinquorum debet eſſe ex quolibet coniuge, ita quod jurare debeant quatuordecim ſi adſint, ſin minus vicinorum, vltra confeſſionem vtriuſque coniugis.

Et ſi tot deficiant, ſufficiunt pauciores arbitrio judicis, vt in numero 11.

Et his deficientibus debent jurare alij bonæ famæ, & omni exceptione maiores. num. 12.

13 Iuramenti forma ſeptimæ manus propinquorum quæ ſit?

14 Iuramentum coniugum circa impotentiam quale eſſe debeat, num. 15.

16 Impotentiam coeundi an ſufficiat allegare in genere, vel requiratur etiam quod allegetur ſpecies eius.

17 Viro fatenti conſummaſſe matrimonium credendum eſt vxore negante, niſi in caſu de quo infra, num. 21.

18 Proclamatio contra matrimonium, quo tempore fieri debeat.

19 Triennium datum ad cohabitandum coniugibus incipit currere à tempore quo vir cœpit copulam intentare, & declaratur numeris ſequentibus.

20 Signa certa impotentiæ quando adſunt, non eſt amplius expectandum, & fœmina quocunque tempore audienda eſt.

21 Vxori affirmanti ſe eſſe virginem idque conſtet per aſpectum matronarum potius credendum eſt, quam viro aſſerenti contrarium.

22 Matronæ ſatis eſt quod ſint peritæ, licet non ſint peritiſſimæ.

Et quot eſſe debeant, numero 23.

24 Vxor audiri non debet ad diſſolutionem matrimonij ob impotentiam viri ante triennij lapſum, niſi in caſu de quo hic, tranſeundi ad religionem.

25 Mulieri aſſerenti ſe cognitam à viro potius credendum eſt, quam viro neganti.

26 Mulier ſero proclamans impotentiam viri non auditur ante triennium, ſecus poſt.

27 Cap. 1. & cap. fin. de frig. & malef. & cap. fraternitatis eodem titulo concordia, & intellectus.

28 *Mulier, quæ tempore matrimonij virgo erat, ſi ſtatim reclamauit allegans viri impotentiam poſt menſem, vel bimeſtre audienda eſt, quamuis vir impotentiam neget, & ſi ea probetur per rectum judicium, diſſoluetur matrimonium concurrentibus his de quibus hic.*

29 *Muliere corrupta tempore contractus matrimonij qualis probatio impotentiæ requiratur ad diſſolutionem matrimonij.*

30 *Viro proclamanti contra matrimonium ob arctitudinem mulieris ſeruanda ſunt omnia, quæ dicta in fœmina proclamante.*

31 *Mulieri ſtatim proclamanti contra matrimonium ob impotentiam viri negantis quando credendum ſit?*

1 QVæſtio de matrimonij diſſolutione eſt de re grauiſſima, in qua de maximo animæ periculo agitur, vel diſſoluendo matrimonium validum, vel approbando irritum: quod ſi in aliis cauſis oportet judicem cuncta rimari, *cap. judicantem 30. quæſtione 5.* à fortiori Chriſtianus, & rectus judex in hoc caſu id facere debet, in quo maius periculum vertitur, vt expreſſe docent gloſſa *in cap. fin. in fin. de frigid. & maleſic.* & ibi communiter DD. ſæpiſſime, quos congerit Thom. Sanch. *lib. 7. de matrim. diſputatione 107. num. 1.* addens, quod in tanti ponderis negotio nulla judicis in veritate indaganda ac probationibus exquirendis ſuperfluitas poteſt jure optimo reprehendi, vt tradunt DD. ibi pro hoc ab eo citati, hinc fit ſemper judicem in hac materia eo ſpectare debere, vt potius probationes impotentiæ ſuperfluas, quam in aliquo diminutas exigat, & vt omnem cautelam, quæ poteſt adhiberi per omnes probationis modos, adhibeat, vt recte præmittit Sanch. *in principio, num. 1.*

2 Triplicia igitur ſunt impotentiæ ſigna: quædam neceſſario, & euidenter concludentia impotentiam: alia veriſimiliter euidentia impotentiæ ſigna: alia vero dubia, & præſumptiue probantia, ita diſtinguunt Ant. de Butr. *in cap. laudabilem, num. 14. de frigid. & malef.* & ibi Præpoſ. *numero vltim.* & Alexand. de Neuo, *num. 16. & 17.* & Sanch. *vbi ſupra, num. 2.*

3 Circa priora ſigna, nempe neceſſario, & euidenter concludentia impotentiam, obſeruandum eſt, quod ſiue viri, ſiue fœminæ ſint, ſtatim, quod de his conſtet, diſſoluendum matrimonium, nulla mora expectata: triennium namque requiſitum ad diſſoluendum matrimonium ob impotentiam frigiditatis intelligitur, præterquam ſi prius ea probari poſſit, vt cauetur *in c. laudabilem de frig. & maleſic.* at nulla apertior probatio hac reperiri poteſt: igitur, &c. præterea, cum extat apertiſſima probatio, fruſtra expectatur euentus triennij, cuius nullus induceretur affectus, *c. cum contingat de officio deleg.* triennij namque dilatio in propoſito à jure datur, vt curſu, & exercitio copulæ illius temporis detegatur impotentia: ſed quando de ea conſtat ſtatim, & incontinenti neceſſario, & euidenter ceſſare debet præd. dilatio, nec tunc juramentum ſeptimæ manus propinquorum deſideratur: gloſ. *in d. cap. fraternitatis, verbo matronis, in principio,* & ibi Abb. *numero 11.* Alexand. de Neu. *in principio, num. 8.* vbi etiam quod neque juramentum ipſorum coniugum eſt neceſſarium, cum ad oculum pateat impotentia, ſequitur Thom. Sanch. *d. diſputatione 107. num. 3.* vbi quod ſufficiet juramentum matronarum, vel medicorum ea ſigna clara per inſpectionem atteſtantium.

4 Circa ſecunda ſigna non omnino certa, & euidentia, ſed veriſimiliter euidentia impotentiæ obſeruandum eſt, ſimiliter non deſiderari triennium experientiæ, ſed exigitur juramentum coniugum aſſerentium, ſe non poſſe coire, & ſeptimæ manus propinquorum jurantium, ſe credere, eos verum fateri, ſecundum Ant. de Butrio *in d. cap. laudabilem, numero 14.* & ibi Alex. de Neuo, *numero 17.* & Sanch. *vbi ſupra, numero 4.* vbi latius hoc declarat dicens, quod tunc inſpiciendus eſt coniux impotens per medicos, aut matronas, & ſi judicauerint illum omnimodo impotentem per ſigna veriſimiliter euidentia ac concordauerint cum medicorum dicto, juramenta coniugum, ac ſeptima manus propinquorum, diſſoluetur ſtatim matrimonium, nulla temporis mora expectata: ſi autem diſcordauerint, dicendum eſt idem, quod de ſignis dubiis, vt infra.

5 Signum autem euidens, ita vt neque triennium, nec juramenta propinquorum requirantur, dicetur, quando omnino virilia amputata ſunt: quod eſt indubium apud omnes de re hac agentes: item ſi vir careat vtroque teſticulo, vt docent D. Thom. *in quarto diſtinctione 34. in fin. in expoſitione literæ*, & alij, quos refert, & ſequitur Sanchez *vbi ſupra, numero 5.* idem eſt, ſi virilia arida ſint, vt docent *in d. cap. laudabilem*, Innoc. *numero vnic. paulo poſt medium, verbo juſtum judicium, de frigid. & maleſic.* Ioan. And. *ibidem numero 9.* Abb. *numero 2.* Præpoſit. *numero 6.* Maſcard. *de probat. concluſione 889. numero 4.* nihilominus tamen ſunt, qui exiſtiment, membri virilis ſiccitatem non eſſe ſignum omnino certum, & euidens impotentiæ, ac illam neceſſario concludens, ſed veriſimiliter euidens, ac proinde, quod quamuis non ſit neceſſarium expectare triennium, at exigendum eſt juramentum coniugum, & ſeptimæ manus propinquorum, ita ſentiunt Innocent. *in cap. 1. numero 1. verſic. vel potes dicere, de frigid. & maleſic.* & ibi Anton. de Butrio, *numero 2. verſic. & per hanc Decretalem*, Præpoſit. *numero 5. in fin.* idem Ant. de Butr. *in cap. laudabilem eodem titulo.* & ibi Præpoſ. *numero vltim.* Alex. de Neuo *numero 11. ad finem, & numero 17. caſu ſecundo*, quorum fundamentis reſpondent Calder. Cardinal. Florent. & Petrus de Saxonia, quos refert Præpoſit. *in d. c. laudabilem, numero 5.* Quare pro reſolutione huius articuli bene diſtinguit in hac ſpecie cum aliis, quos refert Sanch. *vbi ſupra, numero 6.* in hunc modum, vt ſi membrum virile ſit omnino ſiccum, eſt ſignum omnino euidens, & neceſſario concludens, & ideo nec triennium, nec juramenta dicta exiguntur, & in hac ſpecie procedat, & vera ſit proculdubio prior opinio: idem ſi verum ſemen emitteret, ſi euidens eſſet, non poſſe membrum erigere, ita vt poſſet vas fœmineum penetrare, atque ita ſemen intra vas illud emittere: ſi autem non ſit membrum omnino aridum, ſed taliter vt medici judicent, non eſſe certam, & euidentem impotentiam, ſed veriſimiliter euidentem, tunc procedat, & vera ſit ſecunda præfata opinio, & ſententia; quod ſi non ſit ita aridum, quin poſſit ſufficienter erigi ad copulam, & de hac potentia conſtet, non erit cenſendus vir ille impotens, ſecundum Alex. de Neuo *in d. cap. laudabilem, numero ſecundo, in ſecundo caſu*, & ibi Præpoſit. *num. 5.*

Signum præterea omnino euidens impotentiæ, ita, vt nec triennium, nec præd. juramenta exigantur, eſt, quando mulier eſt arcta, vt voluit gloſſa *in cap. fraternitatis, verbo matronas, de frigid. & malef.* & tenent Innocent. *in cap. laudabilem eodem titulo, numero vnic. verbo juſtum judicium*, & ibi Ioan. And. *numero 9.* Anton. de Butr. *numero 13. & 14.* Præpoſ. *numero 6. ſuper verb. juſtum judicium, & numero vltim.* Archid. *in cap. ſecundo, numero ſexto, verſic. & nota in fin. 33. quæſtione prima*, & ibi Bellarm. *in fin.* & alij plures, quos refert Thomas Sanchez *d. diſputatione 107. numero 7.* vbi refert alios nonnullos tenentes contrarium, nempe arctitudinem mulieris non eſſe ſignum omnino certum, & euidens, ſed euidens veriſimiliter, & ideo licet non exigatur triennium, bene tamen dicta juramenta, eo quod arctatio illa ſit per matronas inſpicienda, quarum oculus ſæpe fallitur, *cap. nec aliqua 27. quæſtione 1.* & judicium medicorum ſimiliter eſt ſæpe fallax, vt experientia docet, & notatur *in cap. propoſuiſti de probat.* & hæc ſententia poſterior magis placet Sanch. niſi mulier ita arcta eſſet, vt cuilibet inſpicienti clare liquere poſſit eam non eſſe capacem alicuius inſtrumenti virilis, vt bene explicat Speculat. *tit. de frigid. & malef. §. vnic. numero tertio*, quam concordiam nos quoque ſequimur.

6 Sed ſi vir ab alio matrionio ſit jam ratione frigiditatis per ſententiam ſeparatus, proculdubio hoc erit ſignum euidens, & omnino neceſſarium, ita vt nec triennium, nec juramenta propinquorum neceſſaria ſint, idque matrimonium ſtatim diſſoluendum eſt, vt docent Ant. de Butr. *in d. c. laudabilem, numero 14.* & ibi Ioan. Andr. *numero 8.* Alexand. de Neu, *numer. 15.* Præpoſit. *numero vltim.* Thom. Sanch. *d. lib. 7. diſput. 99. num. 6. & diſput. 107. num. 8.*

7 In maleficij autem impedimento, cum hæc impotentia non naturalis ſit, ſed accidentalis, ſemper in hoc maleficij impedimento deſideratur triennium experientiæ, vt declaretur irritum matrimonium, quia præſumitur quod diſcurſu temporis mediis adhibitis remoueri poſſit, ita tenet Hoſtienſ. *in d. cap. laudabilem, numero primo, & in cap. fin. ad fin. verbo triennium de frigid. & maleſic.* & vtrobique communiter DD. Gregor. Lopez *in l. 7. verbo faſta eſte plaço, titulo 8. partita 4.* hoc amplians, vt procedat etiamſi ab altero coniuge, vel ab vtroque offeratur antea probatio per aſpectum, vel per alia ſigna, nec poterit judex triennium in hoc euentu abbreuiare, cum id tempus omnino à jure requiratur, *in cap. fin. de frigid. & maleficiat*, juxta Hoſtienſ. ibi *ad fin. verbo triennium*, Ioan. Andr. *numero 11.* Anchar. *numero 9. notabil. 12.* & alios, quos refert & ſequitur Thom. Sanch. *d. diſputatione 107. numero 9. per totum* contra gloſſam, & alios ab eo citatos minus bene aliud indiſtincte volentes in maleficio, & frigiditate dicentes in neutro horum impedimento exigi triennium, ſi ſtatim de illo conſtet: non enim poteſt ſtatim clare conſtare de impediment maleficij, ſicut de impedimento naturali, id eſſe perpetuum; niſi in caſu rariſſimo, nempe quando per maleficium amputata eſſent omnino virilia, aut vterque teſticulus ſublatus: tunc namque manifeſtum eſt, nullo modo præter Dei miraculum ea reſtitui poſſe, ac proinde clare conſtabit, eam impotentiam eſſe perpetuam, & ideo in hac ſpecie nulla temporis dilatio erit expectanda, nec concedenda, ſed ſtatim ſeparatio facienda eſt, & matrimonium diſſoluendum, alias ſecus juxta præcedentem communem ſententiam, quam etiam probat *d. l. 5. tit. 8. partita 4.*

8 Deinde in maleficij impedimento vltra triennium eſt tempus arbitrarium à judice aſſignandum indicto ſimul coniugibus, vt orationi vacent ac operibus pœnitentiæ, conſilio, vt ſic Deus placatus coerceat dæmonem, vt deſiſtat matrimonio nocere, vt colligitur *ex d. cap. fin. de frigid. & malef.* & docent ibi Abb. *num. vltim.* & alij Authores, quos refert, & ſequitur Thom. Sanch. *d. diſputatione 107. numero decimo*, hoc verum intelligens quando coniuges per triennium habitarunt ante decretum judicis, in quo caſu loquitur tex. *in d. cap. fin.* & nonnulli DD. nam ſi id triennium ſignatum eſſet à judice, vel parocho illius indictis operibus pœnitentiæ, & oratione, non eſt cur eo tranſacto, ſit amplius expectandum, cum jam tempore jure præſcripto coniuges habitauerint, ad indicta ſit pœnitentia ad placandum Deum.

9 Circa tertiam ſpeciem ſignorum impotentiæ, nempe quæ ſunt dubia, & præſumptiue probata, an expectandum ſit triennium experientiæ, & deinde aliqua alia probatio requiratur, ad hoc vt matrim. diſſoluatur? deciſio huius quæſtionis redditur difficilis ex oppoſitione, (vt ita dicam) text. *in cap. primo, & cap. laudabilem de frigid. & maleſic. in d. namque cap. 1. in principio* cauetur, viro poſt menſem, aut trimeſtre, aut annum à celebrato matrimonio fatenti propriam frigiditatem, vxorique eandem affirmanti, ſi ea per verum judicium probari valeat, diſſolui poſſe matrim. *in d.* vero *cap. laudabilem* deciditur, quod vbi clare non conſtat de frigiditate, expectandum ſit triennium experientiæ, ſed & in alio videntur illi textus ſibimet contrarij, nempe quod *in d. cap. 1.* culpæ tribuitur vxori ſerotina reclamatio, eo quod poſt annum reclamauerit allegans viri frigiditatem, atque ideo eius petitio non admittitur: at *in d. cap. laudabilem* ea reclamatio cenſetur præ materia, & ob id rejicitur, & triennium experientiæ requiritur. Quid dicendum?

In hac difficultate omiſſis aliis impertinentibus intellectibus Doctorũ duo caſus diſtinguendi ſunt: primus caſus eſt, quando vterque coniux fatetur, impotentiam: ſecundus, quando alter eam fatetur, altero negante.

In priori caſu, nempe quando vterque coniux fatetur impotentiam alterius, ſunt duæ opiniones contrariæ Doctorum cum ſuis fundamentis, prima habet, non eſſe opus triennij experientiæ, ſed tempus quoddam arbitrarium ſufficere, vt vnius menſis, aut trium, aut anni, & juramentum vtriuſque coniugis, ac ſeptimæ manus propinquorum, vt diſſoluatur matrimonium, & quod in hoc caſu loquatur, & intelligatur *d. cap. 1.* quam tenent ibi gloſſa *verbo per verum, & verbo probari, de frigid. & malef.* & ibi communiter DD. cum Abb. antiquo, & in aliis pluribus locis, de quibus per Maſcard. *de probat. concluſione 889. numero 7. & 8.* Anton. Cuch. *lib. 5. inſtit. maio. tit. 12. numero 264.* & Thom. Sanch. *de matrim. lib. 7. diſputatione 108. numero 3.* vbi etiam congerit plura fundamenta huius ſententiæ, & *numero 21.* eam libenter admittit in ſenibus, vt ibi per eum, & in hac ſpecie vera videtur hæc ſententia, in ſenibus dico.

Secunda ſententia, & opinio in hoc articulo habet, quod quamuis vterque coniux fateatur impotentiam, vbi ea non eſt certa, ſemper debet expectari triennium experientiæ conceſſum *à d. cap. laudabilem*, ita tenent gloſſa *in cap. ſi quis acceperit, verbo tempore 33. quæſtione 1. & in d. cap. laudabilem verbo vterque*, Abb. Panormit. *in d. cap. 1. numero 5. & 6. in d. cap. laudabilem in fin. & in cap. fin. numero 4. de frigid. & malef.* D. Thom. *in 4. diſtinctione 34. in fin. in expoſitione literæ Magiſtri, verſic. ſeptima manu*, & alij quamplurimi DD. Canoniſtæ, & Theolog. quos refert, & ſequitur late hanc probans, & dicens eam longe veriorem, & communiorem Sanchez *vbi ſupra, numero 5.* & eſt communior ſententia inter Theologos, & Iuris interpretes, vt affirmat eam ſequutus Fr. Baſilius *de impedim. matrim. cap. 22. §. 6. pagina 496. verſiculo cæterum*, & approbatur *in l. 6. titulo 8. partita 4.* & ibi Gregor. *gloſſa fin.* vbi hoc verum intelligit, in caſu quo loquimur, ſcilicet, niſi prius per probationem certam conſtaret de frigiditate, & impotentia, quod etiam prædixerat idem Author *in gloſſa à tres años, & in verbo, deue ſer oydo, & verbo, e darle plaço*, quam etiam limit. cum aliis Authoribus ſequitur Maſcard. *de probat. primo tom. concluſione 311. verbo coitus, numero 4. & 7. & in ſecundo tom. verbo frigiditas, numero 5. 8. & 16.* Sylueſt. *verbo matrimonium 8. numero 16. in verſic. ſed ſi vir, & verſic. ſed intellige*, Soto *in quarto Sentent. diſtinctio. 34. in ſecunda*

concluſione, verſic, quapropter, pagina 232. eſt neceſſarium vtroque coniuge fatente impedimentum, ac triennio elapſo facere vlterius coniuges inſpici, licet ſanum ſit conſilium hoc facere, cum hoc non requiratur *in d. cap. laudabilem in vltimo caſu*, vbi eſt ſermo de hoc, vt bene cum aliis probat Sanch. *vbi ſupra, num 6.*

Deſideratur tamen vltra triennium illud & juramentum vtriusque coniugis fatentium impedimentum, vt ſeptima manus propinquorum juret, vel vicinorum bonæ famæ, ſi propinqui defuerint, vt cum D. Thom. aliiſque quamplurimis Theologis, & Iuriſtis, & cum *d. l. 6. tit. 8. partita 4.* reſoluit, & probat Sanch. *vbi ſupra*, *numero 7.* contra alios, quos citat *numero 8.* qui *numero 9.* intelligit *gloſſam final. in cap. fin. de frig. & malefic.* dicentem, quod licet non ſufficiat aſpectus matronarum, niſi etiam concurrat juramentum ſeptimæ manus propinquorum, attamen valebit ſententia altero horum omiſſo, vt procedat de omiſſa matronarum inſpectione, ſecus de omiſſione juramenti ſeptimæ manus, hæc namque ſententiam reddet irritam, vt ibi cum aliis bene probat, & tenet, & numero 10. inde etiam probat, quod licet quidam hoc temperent, vt non exigatur hoc juramentum ſeptimæ manus propinquorum, quoties fama aſſertionem coniugum adiuuaret, vt ſunt gloſ. *in cap. requiſiſti, verbo ſeptimo manu 33. quæſt. 1.* & ibi Archidiac. *numero 6.* Bellamera *numero 3.* merito tamen ab his recedendum eſt, eo quod licet fama in impedimento conſanguinitatis magni ſit momenti, at quando petitur diſſolutio matrimonij ratione impotentiæ modici aut nullius momenti eſt, vt tenent Innocent. *in cap. 1. numero 4. de frigid. & malefic.* & ibi Ioan. And. *numero 11.* Hoſtienſ. 4. Præpoſ. 8. *verſic. ſed quæro quia ſæpe.*

10 Iuramentum autem hoc ſeptimæ manus propinquorum vtroque coniuge fatente impedimentum ſic accipiendum eſt, vt cuiuslibet coniugis ſeptem conſanguinei jurent, vel eis deficientibus ſeptem vicini cuiuslibet: & ita debent eſſe quatuordecim, vt cum aliis pluribus Authoribus reſoluit Sanch. *vbi ſup.* & eſt *expreſſa l. Regia 5. in fine, titulo 8. partita 4.* ibi, *e dezimos, &c.* hoc tamen non procedit, quando alter coniux impedimentum fatetur, alter vero negat, tunc namque propinqui negantis non ſunt vocandi, vt in fauorem fatentis jurent, vt docent Innoc. Hoſt. Ioan. And. & Anchar. *in cap. laudabilem in principio de frigid. & malefic.* & cum eis Sanch. *d. lib. 7. diſputatione 109. numero 13.*

11 Quod ſi tot teſtes haberi nequeant, ſufficiunt pauciores arbitrio judicis, juxta gloſſam *in d. cap. requiſiſti, verbo ſeptima manu 33. quæſt. 1.* Gregor. Lop. *in d. l. 5. verb. ſiete, titulo 8. partita 4.* Maſcard. *de probat. concluſione 889. numero 7.* & alios plures, quos refert, & ſequitur Sanchez *d. diſputatione 108. numer. 12.* vbi *num. 13.*

12 Quod ſi deſint conſanguinei, & vicini, debent aſſumi alij teſtes bonæ famæ, & omni exceptione maiores.

13 Forma autem huius juramenti, quamuis jure communi attento debeat fieri tactis, Sacroſanctis Euangeliis, vt patet ex tex. *in d. cap. laudabilem de frigid. & malef. in verſic. ſi autem, &c. & in cap. 2. 33. quæſtione 1.* & late probat Thomas Sanchez *d. diſputatione 108. numero 14.* at conſuetudine præſcriptum eſt id juramentum ſuper Cruce præſtari, vt affirmat D. Couar. *in cap. quamuis pactum 1. parte §. 1. numero 2. ad fin. de pact. in 6.* & Sanch. *vbi ſupra ad finem d. numeri 14.* id, quod ſemper vidi in judicio ſeruari vniuerſaliter in omnibus juramentis teſtium.

14 Coniuges autem juramentum de certa ſcientia præſtare debent, nempe quod vir jurare debet ſe bona fide, & abſque dolo ſpecioſam operam copulæ dediſſe, nec potuiſſe conſummare, mulier autem per eam non ſtetiſſe, nec ſe fraude aliqua vſam eſſe: conſanguinei vero de ſola credulitate jurare debent: ita tenent omnes Theologi cum D. Thoma *in 4. diſtinctione 34. in fine*, & communiter Canoniſtæ cum gloſſa *in d. cap. laudabilem, verbo vterque de frigid. & malefic.* ſecundum Thom. Sanch. *vbi ſupra*, *numer. 15.* & vtrumque probat expreſſe *l. quinta, in verſic. Pero ante que los departan, &c.*

15 Nec ſufficit ad hoc, vt ratione impotentiæ diſſoluatur omnino matrimonium (denegata facultate impotenti contrahendi aliud matrimonium) confeſſio coniugum dicentium tranſacto triennio ſe non potuiſſe conſummare matrimonium, niſi juret quoque vir ſe non poſſe coire cum ea fœmina nec cum aliqua alia, ac proinde eſſe ſimpliciter impotentem, vt conſtat *ex cap. 1. de frigid. & malefic.* & probat late, plures DD. hoc tenentes allegans Thomas Sanch. *d. diſputatione 108. numero 16. per totum*, inde plura deducens numeris ſequentibus circa periurium quomodo, & quando incurratur in hoc, & quando non, ſi contrarium poſtea appareat eius, quod prius jurauerant, & *num. 20.*

16 An ſufficiat allegare generaliter impotentiam, vel requiratur neceſſario ſpeciem illius proponere, & reſoluit cum communi, ſufficere prius, nec requiri ſecundum, nempe ad hoc, vt coniux potens audiatur, at judicem teneri niti noſſe ſpeciem impotentiæ, & cauſam ipſius, & partes teneri juxta interrogata declarare, & hæc quoad primum caſum principalem, de quo ſupra.

17 Quoad ſecundum autem caſum, nempe quando alter coniux impotentiam fatetur, altero eam negante, nec ea conſtat euidenter, primo obſeruandum eſt, quod quando mulier fatetur impedimentum, & vir negat, nec illa ab initio contracti matrimonij proclamauit, audienda non eſt, ſed potius rejicienda, & viro adhibenda eſt fides fatenti ſe conſummaſſe matrimonium, ita probat tex. *in cap. 1. de frigid. & malefic.* ibi, illa autem, ſi prior poſt annum, aut dimidium ad Epiſcopum, aut eius miſſum proclamauerit dicens, quod non cognouiſſes eam: tu autem contrarium affirmas, tibi credendum eſt, eo quod caput es mulieris, quia ſi proclamare voluit, cur tandiu tacuit: cito enim, & in paruo tempore ſcire potuit, ſi ſecum coire poſſes: concurrunt namq; (vt inquiunt ibi Abb. *num. 5.* Alexand. de Neuo, *num. 7. in fin.* & Brunel. *de ſponſ. concluſione 28. limitatione 1. numero 16.*) duæ præſumptiones contra mulierem modo dictæ aſſignatæ *in d. cap. 1.* quem text. intelligunt præfati Doctores, quamuis mulier tempore contracti matrimonij virgo eſſet, & placet hic intellectus Thomæ Sanch. *lib. 7. de matrim. diſputatione 109. numero 2.* contra Hoſtienſ. & alios plures DD. quos ibi citat, intelligentes *d. cap. 1.* quando mulier eſt corrupta, nam ſi virgo eſſet poſt multos etiam annos reclamantem, audiendam eſſe aiunt.

18 Addit Sanch. *num. 3.* tunc dici non initio matrimonij proclamare, ſed ſero, quando tranſacto bimeſtri proclamat, vt cauetur *in d. cap.* & docent gloſſa *in c. ſi quis acceperit, verbo tempore 33. quæſtione 1.* Innoc. *in d. cap. 1. numero vltim.* & ibi Præpoſ. *num. 8. verſic. vltimo quæro*, quamuis idem Innoc. *in d. cap. 1. numero 1. verſic. tertia pars*, dicat, breue tempus eſſe minus ſemeſtri addit Sanch. quod ideo minus bene *l. Regia 6. titulo 8. partita 4.* dicit reputari ſerotinam proclamationem, quando poſt annum fit.

Ego vero circa modo dicta video *prædict. l. Regiam 6.* aliter diſponere, quam refertur à Thoma Sanchez *vbi ſupra*, vt conſtat ex eius litera: & præcipue

cipue ibi: *eſto ſe entiende*, (ſcilicet de cohabitatione triennij, & juramentis coniugum, & conſanguineorum, de quibus *in l. præcedenti*) *ſi la muger fueſſe virgen, porque por ſu cuerpo pueda moſtrar manifieſtamente, que en el tiempo de los tres años no la pudo conoſcer: mas ſi tal home que fueſſe frio de natura, caſaſſe con muger corrupta deueſe entender de otra guiſa: caſi la muger desque entendieſſe que el marido era aſſi embargado, no lo querellaſſe luego, o à lo mas tarde faſta vn mes, ſi deſpues ſe querellare, y el marido dixere que no era aſſi, è juraſſe que la conociera carnalmente: eſtonce no deue auer el plaço de tres años, nin deue ſer oyda ſobre eſta razon, porque ſoſpecha es contra ella, que pues que tantos dias eſtuuo que no querello, que ouo que ver con ella, è porende deue ſer creydo el marido, è non ella; pero ſi ella ſe querellaſſe luego, o ante del mes, deuenla oyre darle plaço de tres años, e guardar las otras coſas que ſon dichas en la ley antes deſta, eſſo miſmo deuen fazer ſi el marido e la muger otorgaſſen, que auia entre ellos tal embargo*, vbi Gregor. Lop. *gloſſa vlt.* hoc intelligit etiamſi intra menſem non eſſet proclamatum de frigiditate, vt *in d. cap. 1. primo reſponſo*, ſcilicet, vt detur triennium, vt *in primo reſponſo d. l. 6.* etiam ſi mulier non erat virgo ſed corrupta, & ſemper dicit eſſe intelligendũ, niſi prius per probationem certam conſtaret de frigiditate, & impotentia, vt nos quoq; ſupra diximus, & hoc quãdo vir & mulier fatentur impotentiam, quia quando vnus fatetur, alter vero negat, obſeruandũ eſt, quod prædiximus in hac eadem prima obſeruatione.

De manera que eſta ley Real ſexta, habla al principio quando la muger fueſſe virgen y deſpues en el verſiculo, mas ſi tal home habla y diſpone otra coſa quando el varon que fueſſe frio de natura caſaſſe con muger corrupta, porque en eſte tal caſo vltimo, ſi la muger desque entendieſſe que el marido era embargado no lo querellaſſe luego, a lo mas tarde faſta vn mes, ſi deſpues ſe querellare, y el marido lo negaſſe, è juraſſe, que la conciera carnalmente. Eſtonce no deue auer el plaço de tres años, ni deue ſer oyda ſobre eſta razon por la ſoſpecha que ay contra ella, de que pues tantos dias eſtuuo que no querello, que ouo que ver con ella, y anſi deue ſer creydo el marido, è no ella, como lo diſpone la dicha ley de Partida.

La qual no dize que ſe deue reputar por tardia la proclamacion, quando poſt annum ſit, *como pienſa Sanchez, ſino quando ſe haze deſpues de vn mes, aunque bien ſe ſigue* à fortiori, *que ſera mas tardia la proclamacion que ſe haze deſpues del mes haſta medio año: pero no haze mencion la dicha ley Real del medio año, ſino del mes, à lo mas tarde desque entendieſſe la muger el embargo del marido, y no lo querellaſſe luego, o a lo mas tarde haſta vn mes.*

Verdad es, que el capitulo primero, de frigid. & malef. en el verſiculo, ſi autem ſtatim, da vn mes, o dos de termino, en eſte caſo para poderſe querellar la muger, y que al dicho texto ſe ha de eſtar por ſer de Derecho Canonico y no a la ley Real que da vn mes.

19 Hoc autem tempus incipit à die, qua vir cœpit copulam intentare, vt colligitur ex textu *in d. c. primo, de frigid. & maleficiat.* dum eam rationem reddit ſerotinæ proclamationis, quod cito mulier noſſe poſſet, an vir ſecum coire potuiſſet, hoc namque experiri nequit niſi à tempore nixus copulæ, & ſic intentatæ, ita gloſſa *in ſumma, verbo quod autem in fin. 33. quæſtione 1. & in cap. laudabilem, verbo celebrati de frigid. & malef.* & ibi Innocent. *ſtatim in principio*, & Hoſtienſ. *etiam in principio*, Anton. de Butrio *numero 10.* Alexand. de Neuo *etiam numero 10.* & nullus contradicit, Sanch. *vbi ſupra, numero 4. & diſputatione 110. numero 1.* & probatur hæc ſententia *in d. l. 6.* ibi, *caſi la muger, desque entendieſſe que el marido era aſſi embargado, &c.* non enim hoc intelligere poteſt mulier, niſi à tempore intentatæ copulæ.

20 Nunc autem præd. prima obſeruatio de qua *ſup. numero 17.* vera intelligenda primo eſt, niſi vxor per certa ſigna oſtendere velit viri impotentiam, tunc enim non obſtante lapſu cuiusuis temporis audienda eſt, vt docent Innoc. *in d. cap. 1. numero vltim. de frigid. & malefic.* & ibi communiter DD. Gregor. Lopez *in d. l. in gloſſa, ni deue, titulo 8. partita 4.* imo ſatis eſt ad hoc, quamuis ſigna non ſint omnino euidentia, & neceſſario concludentia, ſi ſint veriſimiliter euidentia, de quibus ſupra, vt late probat & declarat Thomas Sanchez *d. diſputatione 109. numero 5.* vbi etiam cum Alexand. de Neuo, tunc non ſatis eſſe ne expectetur triennium adeſſe ſigna frigiditatis vrgentia, ac præſumptiue probantia, niſi ſint veriſimiliter euidentia: ideoque ſecundum Abb. *in d. cap. primo, numero 5.* & ibi Alexand. de Neuo *in fin.* & Brunel. *de ſponſal. concluſione 28. limitatione 1. num. 16.* non erit audienda fœmina petens probare ſe velle viri impotentiam nondum elapſo triennio, ſi velit per aliqua alia ſigna impotentiam probare.

21 Secundo, & deinde intelligenda eſt præd. prima obſeruatio, niſi vxor per aſpectum probet ſe non cognitam à viro, vt quia reperitur virgo à matronis illam inſpicientibus, tunc namque potius credetur vxori neganti copulam, quam viro affirmanti, vt *in cap. propoſuiſti in fin. de probat.* ibi: juramento puellæ, & teſtimoniis illarum ſeptem mulierum fides potius ordinata, & tenent gloſſa *in cap. ſi quis acceperit, verbo tempore 33. quæſt. 1. & in cap. quod autem, verbo probare 27. quæſtione 2. & in d. cap. propoſuiſti in fin. & cap. penult. verbo mulieres de probat. & in cap. continebatur, verbo viri de deſponſ. impub. & in cap. primo, verbo caput de frigid. & malefic.* Diuus Thom. & communiter Theolog. & alij plures Canoniſtæ, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *d. diſputatione 109. numero ſexto.*

22 Vbi *numero 7.* probat cum aliis ſatis eſſe quod matronæ ſint peritæ, licet non ſint peritiſſimæ, *& numero 8.*

23 Verius eſſe probat ſufficere ad hoc duas, vel tres obſtetrices, nec requiri ſeptem, *& numero 10.* tenet.

24 Quod in hac ſpecie nihilominus ſi non adſint alia vrgentiora frigiditatis viri ſigna nec initio matrimonij reclamauit, audiri non debet ante triennij lapſum ad effectum ſoluendi matrimonij, ſed vt concedatur ſibi licentia tranſeundi ad religionem, tunc namque audiri debet, quia per id ſatis probatur matrimonium non eſſe conſummatum, *vt in d. cap. propoſuiſti, & in cap. penult. de probat.* & ante matrimonij conſummationem licitum eſt tranſire ad religionem, *cap. ex publico de conuerſione coniugat.* quod ſic probat, & declarat Alexand. de Neuo *in d. cap. 1. num. 13. de frig. & malefic.*

25 Mulieri autem ſe cognitam à viro aſſerenti potius eſt credendum, quam viro neganti, vt tenent hoc bene probantes D. Thom. & alij Theolog. nec non & Maſcard. *de probat. concluſione 312. numero 24.* & relati à Thom. Sanch. *vbi ſupra, numero 9.* limitans cum aliis, niſi vir conuincat eam per aſpectum corporis eſſe virginem; tunc namque viro potius eſt fides adhibenda.

26 Tertio intelligenda eſt præd. obſeruatio prima, vt mulier ſero proclamans non audiatur ante triennium habitationis, ſecus vero poſt triennium, vt recte docent, & probant *in d. cap. laudabilem de frig. & malef.* Innocent. *num. 1.* Abb. & Alexand. de Neuo vterque etiam *numero 1.* & alij, quos refert, & ſequitur Thomas Sanch. *d. diſputatione 169. numero vndecimo*, vbi *numero 12.* hoc declarat, vt huiusmodi mulier ſero proclamans audiatur poſt triennalem habitationem, ac ſeparabitur matrimonium, ſi per aſpectum probat ſe virginem, accedatque juramentum ſeptimæ manus propinquorum

 teſtan-

teſtantium ipſis veriſimile eſſe, eam verum deponere, & *numero 13.* quod in hac ſpecie, ſcilicet, quando alter coniux ſolus fatetur, ſoli ſeptem propinqui illius fatentis debent jurare ſe credere, illum dicere verum, licet alias quando vterque coniux fatetur impotentiam vnius, requiratur juramentum ſeptem propinquorum vtriusuis coniugis, & ſic quatuordecim propinquorum, vt prædiximus, & quod in terminis ita docent Innoc. Hoſtienſ. Ioan. And. & Anchar. *in d. c. laudabilem ſtatim in principio.*

27 Ex quibus profectò concordantur textus, qui alias valde contrarij videbantur, nempe *in cap. primo, & in cap. fin. de frigid. & malef. & in cap. fraternitatis eodem titulo de frigid. & malef.* text. namque *in d. cap. 1.* denegat audientiam mulieri quæ non reclamauit initio matrimonij allegans viri impotentiam: *in d.* autem *cap. fin.* auditur mulier reclamans poſt octo annos; *in d.* vero *ca. fraternitatis* auditur mulier poſt multos annos: ex quibus juribus notant communiter DD. licere coniugi, quocunque tempore transacto triennio allegare alterius coniugis impotentiam, quia temporis tractu matrimonium irritum, & nullum non firmat, ita tenent Hoſtienſ. & alij communiter Canoniſtæ, quos refert, & ſequitur Th. Sanch. *vbi ſupra d. diſputatione 109. num. 14.* Concordia igitur inter hæc jura, nempe quod tex. *in d. cap. 1* negans mulieri audientiam, quando non ſtatim celebrato matrimonio proclamauit, intelligatur, donec triennium transactum ſit: at *cap. fraternitatis, & cap. fin.* intelligatur modo jam tranſierit triennium, ita verè, & ſubtiliter meo judicio conciliat. præd. tria jura Thom. Sanchez *d. numero 14. ad fin.* qui *num. 15.* agit, quid dicendum ſit, quando mulier erat corrupta tempore contractus matrimonij.

28 Secunda principalis obſeruatio in propoſito eſt, quod ſi mulier, quæ tempore matrimonij virgo erat, ſtatim proclamauit allegans viri impotentiam, nempe, poſt menſem, aut bimeſtre, audienda eſt; quamuis vir impotentiam neget, & ſi ea probetur per rectum judicium, diſſoluetur matrimonium, vt *in c. 1. in verſic. ſi autem ſtatim, & c. de frig. & maleſic.* hoc autem procedit, quando apparent ſigna dubia frigiditatis viri, quæ præſumptiue concludunt, & vxor reperitur virgo, acceditque juramentum ſeptimæ manus propinquorum eius, ita cum aliis probat, & tenet Sanchez *vbi ſupra, numero 16.* qui *num. 17.* inquit, quod in hoc euentu requiritur inſpectio coniugum, vt judicent medici, qualia frigiditatis ſigna in viro ſint, & matronæ, an mulier nondum cognita ſit. Et ad hæc reducenda ſunt, quæ in propoſito tradit Baſilius *vbi ſupra.*

29 Quid autem dicendum ſit quando mulier initio matrimonij proclamans, erat tempore contractus corrupta, nempe qualis probatio tunc requiratur, vt potius ipſi credatur, quam viro affirmanti copulam, & ſic diſſoluatur matrimonium, nec apparent ſigna euidentia, vel veriſimiliter euidentia frigiditatis in viro? agit late idem Sanchez *ibidem, num. 18,* omnino videndus cum caſus in praxi contigerit.

30 Vbi *numero 20.* monet omnia hactenus dicta in hac materia de muliere allegante impotentiam viri, & ob id petente matrimonium diſſolui, accipienda quoque eodem modo eſſe quando vir proclamat contra matrimonium ratione arctitudinis fœminæ, vt ibi bene probat, quæ ſane doctrina optima eſt in propoſito.

31 Prædicta autem, nempe, potius credendum eſſe fœminæ ſaltem virgini ſtatim clamanti, ſunt intelligenda, quando vir ſimpliciter affirmat ſe cognouiſſe fœminam, mulier autem dicit, & jurat contrarium cum ſeptima propinquorum manu exiſtente aliqua præſumptione ariditatis, vel alterius defectus membri virilis, nam ſi vir paratus ſit jurare cum ſeptima propinquorum manu ſe coire poſſe, vel fœminam à ſe cognitam, præfertur viri probatio, ita tenent Innocent. *in d. cap. 1. numero vltimo, de frig. & malef.* & ibi Hoſtienſ. *numero 4.* Ioan. Andreas *numero 11.* Ant. de Butr. *in fin.* Anchar. *numero 11.* Præpoſit. *numero 8. verſiculo vltimo quæro:* quod non procedere judicio ſuo aſſerit Sanch. *vbi ſupra num. 19.* vbi fœmina vltra eas probationes oſtenderit ſe per aſpectum virginem; quia vrgentior tunc erit eius probatio cum aliis præd. coniecturis, & ſimili juramento proprio, & ſeptimæ manus propinquorum ſuorum, quam probatio viri per ſimile juramentum, & quod ideo æquitas poſcit, vt illi probationi potius credatur. Ego recto judicis arbitrio hoc relinquendum eſſe cenſeo, qui penſatis actis cauſæ vrgentiora, & veriſimilora ſigna in propoſito ſequetur, ac juxta ea pronunciabit.

A quo autem tempore computandum ſit triennium experientiæ præd. & an debeat eſſe continuum, necne, ſequenti capite agemus.

CAPITVLVM CXXI.

A quo tempore computandum ſit triennium experientiæ ad diſſoluendum matrimonium, & an illud debeat eſſe continuum necne?

SVMMARIVM.

1 *Triennium experientiæ à quo tempore computandum ſit ad diſſoluendum matrimonium, & an illud debeat eſſe continuum necne? & numeris ſequentibus.*
2 *Triennium ad diſſolutionem matrimonij in dubio à quo tempore computandum eſt?*
3 *Triennium experientiæ an præciſe computetur à tempore intentatæ copulæ, vel potius à tempore per judicem præſcripto, peracta à coniugibus pœnitentia?*
4 *Triennium experientiæ an computandum ſit à die plenæ pubertatis, vel antea quando coniux eam non eſt adeptus? & plena pubertas, quæ dicatur?*
5 *Triennium experientiæ an debeat eſſe continuum? & numero 7.*
Et quid de tempore infirmitatis, numero 8.
6 *Tempus legale in dubio debet eſſe continuum.*
9 *Triennium experientiæ ſumi debet morali modo non metaphyſice.*
10 *Spolium an dicatur, quod ſit ante matrimonij conſummationem inter virum, & vxorem, ad hoc, vt reſtitutio coniugis concedenda ſit?*
11 *Coniux quando receſſit à viro ante triennium experientiæ cogendus eſt redire ad cohabitandum, ſententia excommunicationis.*
12 *Viro aſſerente ſe cognouiſſe alias fœminas, non vero propriam, an ea poſſit vti prædicta confeſſione ad petendum diuortium, quando ipſa allegauit eſſe impotentem?*
13 *Vir impotens aut frigidus an poſſit proclamare contra matrimonium ad ſe releuandum oneribus illius?*
14 *Fœmina impotens, ignara ſuæ impotentiæ ſi proclamauerit aduerſus matrimonium audienda eſt.*
15 *Matronarum, & medicorum circa impotentiam coniugum plura dubia remiſſiue declarantur.*

TRiennium indulgendum eſſe naturaliter 1
frigidis ad experientiam copulæ nuptialis jura proclamant, præcipue tex. *in cap. laudabilem in principio de frigid. & malef. l. 5.* ibi, *deueles dar plaço de tres años que viuan en vno, tit. 8. part. 4.* & omnes fatentur triennium hoc non numerandum eſſe à tempore contractus matrimonij, ſed à tempore, quo cœptum eſt à coniugibus copulæ vacare: quare text. *in d. c. laudabilem* decidens, quod tempore celebrati contractus cohabitent per triennium, intelligendus, & ſupplendus eſt à tempore cohabitationis, imo nec ſufficit cohabitare, niſi dent operam copulæ carnali, vt *in cap. requiſiſti 33. quæſtione 1.* ita nuncupatim gloſſa *in proprio loco, verbo celebrati, & in ſumma verbo quod autem in fine eadem cauſa, & quæſtione, nempe 33. quæſtione 1.* Innocent. & cæteri communiter DD. *in d. cap. laudabilem*, nec eſt, qui contradicat, vt patet ex Thom. Sanch. *de matrimonio lib. 7. diſputatione 110. num. 1. ſic ſimpliciter ſupplenda eſt, d. l. Regia 6.* in verbis ſupra relatis dum dicit, *deueles dar plaço de tres años que viuan en vno*, addendum eſt etiam, & incipiant copulam intentare.

2 In dubio autem quando non conſtiterit de tempore, quo coniuges cœperint copulam intentare, cenſeo computandum eſſe hoc triennium à tempore, quo ſimul in eodem lecto inceperint iacere atque dormire, ſiquidem ex tunc videtur eſſe violentiſſima præſumptio, & à communiter accidentibus, quod cœperint copulam intentare, ſi iam antea ea non probetur.

3 Dubium tamen præcipuum in propoſito eſt, an triennium experientiæ prædict. præciſe computetur ab eo tempore intentatæ copulæ vel potius à tempore per iudicem preſcripto peracta à coniugibus pœnitentia? ſunt namque plures Authores in maleficij impedimento tenentes ab eo tempore computari triennium nec haberi rationem temporis, quo antea copulæ vacauerant, ita tenent Hoſtienſ. *in ſumma tit. de frigid. & malef. § qualiter, & quando numero 12. & in cap. fin. eodem tit. num. 10. verbo plures terminos, & verbo infra prædictos, & verbo triennium,* & ibi Ioan. And. *numero 11.* Anchar. *numero 9. notabil. 12.* poſt Anton. de Butr. *num. 10.* Cuch. *lib. 5. inſtit. mai. tit. 12. num. 267.* Caualcan. *2. parte, deciſ. 18. num. 7.* & alii nonnulli ab eis relati.

Sed & ſunt alij dicentes in frigiditatis impedimento triennium eſſe numerandum à tempore quo per iudicem ſignatum fuerit, ac coniuges copulæ pœnitentiam egere, vt docent Henricus *in c. 1. num. 2. de frigid. & malef.* Brunel. *de ſponſal. concluſione 28. declaratione 4. numero 10. & 14.* & Caualcan. *vbi ſupra.*

Nihilominus tamen Sanch. *vbi ſupra, num. 4. cum ſequentibus duabus concluſionibus* dubium hoc reſoluit: prima eſt in impedimento frigiditatis triennium computatur à die copulæ intentatę, nec oportet hoc triennium aſsignari à iudice, nec prius pœnitentiam peragi, vt conſtat ex *d. c. laudabilem*, & prædiximus ſupra, idemque eſt dicendum vndecunque hoc impedimentum impotentiæ conſurgat.

Secunda concluſio eſt huiuſmodi: idem eſt in maleficij impedimento, vt *in cap. fin. de frigid. & malef.* Ita tenent gloſſa *in ſumma: verb. quod autem in fin. 33. quæſtione 1.* Innocent. *in d. cap. fin. in fine*, & ibi Abb. antiquus *in fin.* & alter Abb. *numero vltim.* Cardinal. *in fin.* Gregor. Lopez *in l. 5. verbo, dar plaço, titulo 8. partita 4.* deciſ. Capel. Toloſ. *381, numero 6.* Matienç. *in rubrica gloſſa 1. numero 203. titulo 1. lib. 5. nou. collect. Reg.* & alij quos refert, & ſequitur Thom Sanchez *vbi ſupra, numero 5.* & hę duæ concluſiones ſunt veræ, & tenendæ.

4 Controuertitur etiam iure an triennium prædict. experientiæ computandum ſit à die plenæ pubertatis, vel antea, quando coniux eam non eſt adeptus? Plena pubertas namque in fœminis completur in 14. ann. in viris autem in 18. vt prædiximus ſupra, in quo articulo tres ſunt opiniones; prima habet, & vult adueniente plena pubertate, ſi coniux alter inſtet, vt diſſoluatur matrimonium, ratione impotentiæ id diſſoluendum eſſe, non tamen explicat, an aliqua mora expectanda ſit, ac proinde nullam expectandam eſſe ſentire videntur Authores huius opinionis, alia habet poſt plenam pubertatem expectandum eſſe menſem, aut bimeſtre arbitrio iudicis: ita tenent Hoſtienſ. & alij nonnulli, vtroſque refert Sanch. *vbi ſupra, num. 8. & 9.* qui *num. 10.* ab eis diſcedens, ſequitur opinionem Cardinal. *in cap. puberes numero vnic. de deſponſat. impub.* tenentis triennium hoc incipere à plena pubertate, quam ſententiam ibi bene probat, & ipſe eam quoque veriorem, & ſecuriorem eſſe cenſeo, & probo.

Triennium autem experientiæ videtur, quod debeat eſſe continuum, vt *in c. fin. de frigid. & malef.* ibi: 5
per continuum triennium inſimul habitaſſe, quinimo generalem regulam habemus alias in iure, quod in dubio.

Tempus legale debeat neceſſario eſſe continuum, 6
vt cum aliis probauimus *lib. 1. Canonic. quæſtionum, cap. 12. numero 24.* & in præſcriptionis tempore requiſito, quod ſi ſemel intermittatur, debeat denuo incipere, probat cum aliis D. Couar. *in regula poſſeſſor de reg. iur. in 6. ſecunda parte, § 12. numero 7.* & idem fere omnium veriſsima ſententia habet in anno nouitiatus, teſte Thom. Sanch. *d. lib. 7. diſputatione 111, numero 1.* & in terminis triennij experientiæ coniugum *ex d. cap. fin.* tenet Cardinal. *ibidem in fine*, & voluit Archid. *in ſumma, numero 3. 33 quæſtione prima,* & ibi Bellamer. *numero 2.*

Nihilominus tamen contraria ſententia in ſpecie 7
noſtra triennij experientiæ vera, communis, & tenenda eſt, non requiri, ſcilicet id eſſe continuum, & quod tex. *in d. cap. fin.* ibi: per continuum triennium: intelligendus ſit ciuili modo, nempe vt toto triennio vacauerint coniuges copulæ debitis horis, & locis, non vero Mathematice continuo, quia id eſſet moraliter impoſsibile, ſæpe namque morbus intermitti, tempus illud, & ſi aliud diceremus impedirentur peregrinationes, aliaque negotia, quibus virum vacare ſocietas, atque gubernatio domeſtica cogit, & in terminis ita tenet Hoſtienſ. & alij quamplures Authores, quos refert, & ſequitur late id comprobans Thomas Sanchez *d. diſputatione 111, numero ſecundo & tertio,* Gregor. Lopez *in l. 5. verbo, faſta eſte plaço, titulo 8. partita 5.* & Maſcard. alios allegans *de probat. concluſione 869. numero 9.*

Tempus tamen, quo coniux infirmitate, aut aliis 8
negotiis detentus non cohabitauit copulę vacans, ſupplendum eſt alio tempore cohabitationis, vt ſic triennium compleatur, vt tenent Ioan. And. *in d. cap. fin. numero 9. de frigid. & malef.* Maſcard. cum aliis *vbi ſupra, numero 8.* & Sanch. *numero 5.* probans *num. 6.* contra Henriquez non ſufficere maioris partis anni cohabitationem, ſed neceſſarium eſſe triennium compleri, atque ita ſuppleri tempus interpollatum, non tamen hoc Metaphyſice intelligendum eſſe, quaſi quodcunque breue tempus interpollatum ſupplendum ſit, ſed quando eſt notabile arbitrio prudentis, ita, vt moraliter loquendo non cenſeatur plena triennij experientia.

Vnde tenet ſufficere cohabitare triennio ſumpto 9
morali modo, vt communiter ſolent cohabitare coniuges, vt ibi bene, & cum iudicio probat.

Illa tamen quæſtio ſe hic examinanda offerebatur, 10
tres probabiles opiniones reperiuntur, an ſcilicet ante matrimonij conſummationem cenſeatur ſpolium, ac proinde ſit locus reſtitutioni denegata audientia circa matrimonij valorem, aut nullitatem, donec reſtitutio fiat, quando alter coniux propria authoritate recedit ab altero ob eius impotentiam

ante triennij lapſum, vel poſtea? niſi eam cum ſuis fundamentis, & Authoribus late diſſeruiſſet Thom. Sanchez *d. lib. 7. de matrimonio diſput. 112. in princip. & per totam*: qui tandem præd. tres opinion. refert: prima habet, ante matrimonij conſummationem non eſſe verum ſpolium, ac proinde non eſſe locum remedio reſtitutionis, vt ibi tribus fundamentis hanc fulcit, præcipuum eſt ex tex. *in cap. ex tranſmiſſa de reſtit. ſpoliat.* vbi petenti viro reſtitutionem vxoris eam concedit, dummodo probet matrimonium, & copulam, & ibi gloſſa *verb. & ab eo*, hanc tenet & Hoſtienſ. *numero 2. eodem verbo*, Anchar. *numero 1.* & alij plures Authores, ab eodem primo Authore *numero 6.* citati.

Secunda ſententia in hoc articulo tenet, quod ſi ſponſa de præſenti traducta ſit in domum ſponſi, & vt vxor tractata, quamuis conſtet, copulam inter eos non eſſe ſequutam, acquiratur quaſi poſſeſsio ipſius, atque ita concedendam eſſe reſtitutionem ipſius marito ſpoliato, non tantum quoad habitationem, ſed etiam quoad copulam, niſi mulier proponat ſe virginem eſſe, & quid alleget, quo probato non tenebitur ad copulam, & tunc denegatur reſtitutio donec de re illa per mulierem allegata cognoſcatur, quod ſi ſponſa traducta non fuerit, cum ceſſet poſſeſsio eius, habet hæc ſententia cogendam eſſe redire ad coniugem dimiſſum, & ad copulam, niſi exceptione aliqua iuſta fœmina ſe tueretur, non via reſtitutionis, ſed ratione contractus matrimonii ad id obligantis, ita tenet Bellamera *in d. cap. ex parte num. 11. de reſtit. ſpol.*

Tertia ſententia verior, & tenenda habet, non eſſe locum in præmiſſa quęſtione plenæ reſtitutioni ante matrimonij conſummationem, quoad habitationem, & copulam: ſed tantum quoad habitationem, & alia miniſteria inter coniuges mutuo debita præter copulam, vt colligitur ex *d. cap. ex parte* à contrario ſenſu: neque obſtat *cap. tranſmiſſa eodem titulo*, vbi contrarium videtur probari: tex. namque *in d. cap. ex parte* tantum agit de ſola reſtitutione quoad habitationem, & alia obſequia, atque ſolam traductionem ad domum deſiderat: at tex. *in d. cap. tranſmiſſa*, de plena reſtitutione, etiam quoad copulam, ac ideo iure optimo poſtulat copulam habitam, & ita merito hanc tertiam ſententiam tenent Ioan. de Ligna *in d. cap. ex parte*, quem ibi referunt, & ſequuntur Abb. *numero 25. & in cap. penult. numero primo. de probat.* & alij Canoniſtæ, quos refert, & ſequitur etiam hanc partem bene fundans Thomas Sanchez *d. diſputatione 112. numero 8.* inde deducens *numero 9.* fuga contingente ante traductionem ad domum nulli reſtitutioni eſſe locum, vt fatentur DD. ab eo ſupra citati: & *numero 10.* temperat hanc ſententiam principalem, quatenus ait, ſponſam nondum cognitam reſtituendam eſſe viro, quoad habitationem, antequam audiantur eius exceptiones, ſi poſt traductionem receſsit, vt intelligatur, niſi vir ſit adeo ſeuerus, vt merito timeatur extorſio copulæ, nec poſſit ſufficienter caueri hoc damnum cautione per virum præſtita, quia tunc ob hunc timorem differenda eſt reſtitutio donec de exceptionum iuſtitia cognoſcatur, vt docent Abb. & Brunel, ab eo præcitati.

11 Quando vero coniux receſſit à viro ante experientiæ triennium cogendus eſt excommunicatione, contra eam lata ad cohabitandum vt cum Hoſtienſ. *in ſumma tit. de frigid. & malef. §. qualiter, & quando, numero 12. in fin. in verſic. quid ſi per maritum ſtet. & in cap. fin. eodem tit. num. 10. verbo continuum*, & aliis pluribus bene tenet Sanch. *vbi ſupra, numero 12.* vbi etiam cum Manuel Rodrig. denegandum eſſe ait abſolutionem fœminę nolenti cum viro cohabitare, nullam aliam rationem, quam impotentiam viri alleganti, nec lapſum eſſe triennium obedientiæ, & quod idem dicendum eſt, ſi cohabitare velit, at non permittat copulam intentari, ſi autem coniux fugit à coniuge triennię experientiæ iam elapſo ob eius impotentiam reſtituetur viro quoad habitationem antequam exceptio admittatur, iuxta præfatam tertiam ſententiam veriorem, & tenendam ſupra numero 10. relatam, cum non potuerit coniux propria authoritate recedere non expectato iudicio Eccleſiæ, vt late probat Sanchez *vbi ſupra, numero 14.* vbi *numero 15. cum ſequentibus* etiam agit.

12 An ſi coniux, contra quem allegatur impotentia, tueatur ſe, fatendo in iudicio ſe poſt id matrimonium cognouiſſe alias fœminas, ac proinde non eſſe impotentem aſſerat, fœmina eius coniux poſſit vti in ſuam vtilitatem præd. adulterij confeſsione, ad hoc vt ſaltem ratione illius concedatur ſibi diuortium, & ſic non cogatur cohabitare cum viro, & reſoluit. & recte meo iudicio minime id poſſe fœminam.

13 Viro autem impotenti, vel frigido licitum eſt proclamare aduerſus matrimonium, quia ſua intereſt ipſum diſſolui, ne compellatur ad onera matrimonij nulli ſuſtinenda, vt conſtat ex *cap. primo, de frigid. & malef.* vbi vir proclamauit allegans propriam frigiditatem, & auditus eſt, ita tenet gloſſa *in cap. 2. verbo idcirco 33. quæſtione 1.* Abb. antiquus *in d. cap. primo, numero 3.* & ibi Ioan. Andr. *numero 3.* Abb. Panorm. *numero primo, notabili primo*, Alexand. de Neuo *numero 1.* Præpoſit. *numero 4.* Sylueſt. *verbo matrimonium 8. quæſtione 16. dicto quinto*, Palud. & Diuus Antoninus, quos refert, & ſequitur Thom. Sanchez *lib. ſeptimo de matrimonio, diſputatione 114. numero 2.* vbi *numero 3.* hoc temperat, ſi vir propriam frigiditatem alleget, vt id matrimonium diſſoluatur, ac eximatur ab eius oneribus ſuſtinendis, ſecus vt ſibi ad alias nuptias tranſitus permittatur, quia tunc audiendus non eſt, vt tenet gloſſa, & Alexand. de Neuo *vbi ſupra*, qui *numero 2.* hoc intelligit, quando vir allegat propriam frigiditatem, quia ſi allegaret maleficium, audiretur, & ibi bene probat Sanchez *d. numero 3.* qui *numero 4.* cum aliis declarat priorem concluſionem, vt liceat viro proclamare allegando ſuam impotentiam, quando illam ignorauit tempore matrimonij; ſecus ſi illam tunc nouerat, quia tunc minime audietur.

14 Si vero impotentia ſe habeat ex parte fœminę eam ignorantis, ipſa quoque audienda erit, vt cum aliis tenet, & probat Sanchez *vbi ſupra, numero 6. d. diſputatione 114.*

15 Sed quia ſæpe in ſuperioribus mentionem fecimus de matronis, & medicis adhibendis ad inſpiciendos viros frigidos & maleficiatos, & ſic impotentes, & præterea fœminas arctas, ac proinde an conſummatum ſit matrimonium, vel non? opportunum, imo & neceſſarium eſſe videbatur plura dubia hic declarare circa qualitatem matronarum deponere debentium de ſponſę virginitate, item qualiter, & quibus diligentiis præmiſsis deponere debeant, & quibus maior fides adhibenda ſit, ſi diſcordes fuerint, & an publicatis atteſtationibus poſsint aliæ admitti, & recuſari, & quid poſsit iudex ex officio in his cauſis matrimonialibus, ſed quia omnia hæc in vnum congeſsit atque ſingula declarauit pulchre, curioſe, ac ſatis vtiliter in praxi, doctiſsimus Thomas Sanchez *de matrimonio lib. 7. diſputatione 113. per totam*; idem nolui hic ea tranſcribere, ad ipſum Lectorem remittens, ex quo deducere poterit, quę opus fuerint in praxi, quoties caſus circa ſupradicta contigerit.

CAPI-

CAPITVLVM CXXII.

De poteſtate diſpenſandi in impedimentis dirimentibus matrimonium.

SVMMARIVM.

1 *Summus Pontifex an poſſit diſpenſare in impedimentis naturali, & diuino iure matrimonium dirimentibus.*

2 *Diſpenſare an ſolus Summus Pontifex poſſit in impedimentis, ſolo Iure Pontificio dirimentibus matrimonium?*

3 *Legatus Summi Pontificis an poſſit diſpenſare in impedimentis Iure Pontificio dirimentibus matrimonium?*

4 *Epiſcopus an ex aliqua cauſa poſſit diſpenſare in impedimentis dirimentibus matrimonium?*

Et quid in dubio? numero 5.

Et quid in caſu Concil. Trident. ſeſſione 24. de reformatione matrim. cap. 5. numero 6.

Et quid in caſu magnæ neceſſitatis? numero 7.

8 *Commiſſarius Bullæ Cruciatæ an poſſit diſpenſare in impedimentis dirimentibus matrimonium concurrentibus iis de quibus hic?*

1 PRior quæſtio in hoc cap. breuiter examinanda illa eſt, an Summus Pontifex poſsit diſpenſare in impedimentis naturali, & diuino iure matrimonium dirimentibus? in hoc art. tres diuerſas Authorum ſententias refert Thom. Sanch. *lib. 8. de matrimonio, diſput. 6. num. 8. cum ſequentibus* prima habet, poſſe Summum Pontificem diſpenſare aliquando in caſu ſpeciali.

Secunda ſententia diſtinguit inter impedimenta iuris humani, & diuini, vt in illis poſſit Pontifex diſpenſare, quando cum eis eſt iam contractum matrimonium, vt ex tunc, id eſt, vt matrimonium legitimetur in ſua radice, atque ea diſpenſatio retrotrahatur, in his vero tantum diſpenſare poſſit, vt ex nunc, id eſt, vt denuo contrahatur, idem matrimonium; nec diſpenſatio retrotrahatur, & hanc tenent Ioan. Andr. *in cap. per venerabilem, num. 30. qui filij ſint legitim.* & ibi Abb. *num. 21.* Anchar. *num. 21.* Alexan. de Neuo *num. 24. & 25.* Cardin. *num. 9. quæſt. 1.* Imol. dicens poſſe etiam vt ex tunc, & alii quos refert Sanchez *vbi ſupra, num. 9.*

Tertia ſententia ait, in nullo impedimento iure diuino naturali matrimonium dirimente poſſe Pontificem diſpenſare: neque in caſu aliquo ſpeciali, excepto voto ſolenni religionis, & hanc probat late, & veriſsimam, ac communiſſimam appellat, & ſequitur Sanchez *vbi ſupra, numero 10.* plurimos eam tenentes congerens, & *num. 11.* monet, valde cauendum à Doctoribus tenentibus, vt gradus conſanguinitatis, & affinitatis *Leuit. 18.* olim iure diuino prohibiti, ſint quoque nunc eodem iure vetiti, & in nullo illorum poſſe Pontificem diſpenſare: hoc namque hodie tanquam hæreticum damnatum eſt in Sacro Concil. Trident. *ſeſſione 24. de matrimon. Canone 4.* ibi: Si quis dixerit, non poſſe Eccleſiam in nonnullis illorum diſpenſare, anathema ſit: quare cum iuxta veriſſimam ſententiam, quam late probauit idem Author *lib. 7. diſputatione 52. n. 6.* nullus ex illis gradibus ſit hodie iure diuino prohibitus, niſi, qui alias prohibitus eſt iure naturæ, atque ideo poteſt hodie Summus Pontifex in omnibus illis gradibus diſpenſare, præter eos, qui attento iure, naturæ matrimonium caſſant, de quibus ibi agit, & exemplificat Sanchez *numero 12. & 13.*

2 Secunda eſt quæſtio, an ſolius Summi Pontificis ſit diſpenſare in impedimentis ſolo Iure Pontificio dirimentibus matrimonium? in qua vt breuiter ſimiliter procedamus, primo dicendum eſt, ſolius Pontificis eſſe hanc diſpenſationem, ita tenent Hoſtienſ. *in cap. quod dilectio, paulo poſt princip. & in cap. quia circa de conſanguin. & affinit.* & alij, quos refert, & ſequitur Thom. Sanch. *vbi ſupra d. lib. 8. diſputatione 6. numero 14.* inter quos ſunt Anaſtaſ. Germon. *de ſacrorum immunitatibus lib. 3. cap. 11. num. 105.* Paulus Borgoſ. *de irregular. parte 6. tit. de ſponſalib. numero 1.* Toled. *lib. 7. ſuæ Summæ cap. 18 numero 5.* & loquentes de impedimento cognationis ſpiritualis. Idem affirmant Ledeſm. *in ſecundam partem quarti, quæſtione 58. artic. 2. colum. 2.* Barthol. à Ledeſm. *de matrimonio, dubio 44. in fine primæ concluſionis.* & non poſſe Epiſcopum diſpenſare in his impedimentis docent alij, quos refert, & ſequitur Sanchez *vbi ſupra, ad finem d. numeri 14.* & ita declaratum eſt à Congregatione Cardin. his verbis: Epiſcopus authoritate ordinaria non habet facultatem in gradibus affinitatis ſeu conſanguinitatis à iure prohibitis contrahentes matrimonia diſpenſandi, vt refert. Farinat. *volumine quarto, declarat. ſuper cap. 5. de reformatione matrim. ſeſſ. 24. in fin. d. cap. 5. fol. 72. colum. 4.*

3 Sed neque Legatus Summi Pontificis poteſt in his impedimentis diſpenſare (niſi ad id mandato ſufficienti Summi Pontificis ſit ſuffultus) Legatus namque etiam à latere circa diſpenſationes ea ſolum poteſt in Prouincia ſibi commiſſa, quæ poteſt Epiſcopus in ſua diœceſi, & ideo hanc ampliationem tenent gloſſa *in d. cap. quia circa, verbo à Sede*; *& in cap. quod dilectio, verbo indulgentiam de conſang. & affinit.* Innocent. *in cap. ex parte numero vnic. de tranſact.* & ibi Imol. *numero ſexto*, Abb. *in cap. quod tranſlationem numero nono, de officio legat.* D. Couar. *in quarto de ſponſalibus, ſecunda parte, cap. 6. §. 10. numero 11.* Anton. Cuchus *lib. ſecundo inſtit. maio. titulo 5. numero 142.* & alios plures allegans Sanch. *vbi ſupra, numero 15.* vbi *ad fin.* id ampliat, vt procedat etiam in Legato à latere ſecundum Abbat. Imol. Couar. & alios *vbi ſupra*, qui *numero 16.* cum aliis contra Gofred. hoc ampliat, vt nec generaliter nec ſpecialiter cum aliquibus perſonis Legatus poſſit in præd. impedimentis diſpenſare.

4 Ex quibus dubitari poteſt de doctrina Dominici à Soto *in quarto Sentent. diſtinct. 42. quæſt. 1. articulo 1. immediate ante ſolutionem ad primum principale*, tenentis poſſe Epiſcopum diſpenſare in impedimento cognationis ortæ ex Baptiſmo tempore neceſsitatis non ſolemniter collato, dum facillimus non pateret ad Papam aditus, & *quæſt. 2. artic. 2. in fine corporis* ait, ſi cognati legales inueniantur matrimonium contraxiſſe, & facillimus non pateret ad Pontificem recurſus poſſe Epiſcopum diſpenſare, quem in hoc ſequitur Ludouic. Lopez *ſecunda parte Inſtructor. conſcient.* vbi de matrimonio, *cap. 51. in fin.* Emanuel Saa *in ſumma, verbo matrimon.* vbi de impedimentum dirimentibus *numero 6. in fin.* & idemmet Soto *in quarto, diſtinctione 41. quæſtione vnic. articulo 3. in fine* ait, quod ſi contra impedimentum publicæ honeſtatis ex ſponſalibus ortum aliqui contrahant, & expeditiſſimus non ſit ad Papam acceſſus, poſſit Epiſcopus diſpenſare, quem in hoc ſequuntur Ludouic. Lopez *in eodem tractatu de matrimon. cap. vltim. columna antepenult. verſ. propterea aduertendum*, & Emanuel Saa *vbi ſupra, num. 12. in fin.*

Dubitari inquam poteſt de his doctrinis, quid cum hæc omnia impedimenta æque ſint Iure Pontificio